

CHARACTERISTICS OF DETERMINATION FORMATION IN THE ACTIVITY OF SCHOOL-AGE STUDENTS

Oyshakhan Rakhmonova

Teacher of the Department of Applied Psychology

Kokand State Pedagogical Institute

ABSTRACT

The article provides information about the peculiarity of the formation of determination in the activities of school-age students, the formation of the will process, the issue of the study of the phenomenon of determination by psychologists, and the issues of the manifestation of determination

Keywords: interest in activity, upbringing, will, perseverance, personal development, moral behavior skills, willful qualities, stubbornness, endurance, educational activity, mental effort, self self management, self-discipline.

MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARNING FAOLIYATIDA QA'TIYATLILIKNI SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA XOSLIGI

Oyshaxon Raxmonova

Amaliy psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Qo'qon davlat pedagogika instituti

ANNOTATSIYA

Maqolada maktab yoshidagi o'quvchilarning faoliyatida qa'tiyatlilikni shakllantirishning o'ziga xosligi irodaviy jarayonda shakllanishi, qat'iyatlilik fenomenini psixolog olimlar tomonidan o'rganilishi masalasi, qat'iyatlilikning namoyon bo'lishi masalalari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: faoliyatga qiziqish, tarbiya, iroda, qa'tiyatlilik, shaxsni kamol topishi, axloqiy xulq-atvor malakalari, irodaviy sifatlar, qaysarlik, chidamlilik, o'quv faoliyati, aqliy zo'r berish, o'z-o'zini boshqarish, o'z-o'zini tarbiyalash.

АННОТАЦИЯ

В статье представлена информация об особенностях формирования целеустремленности в деятельности учащихся школьного возраста, формировании волевого процесса, проблеме изучения феномена целеустремленности психологами, проблемах проявления целеустремленности

Ключевые слова: интерес к деятельности, воспитание, воля, настойчивость, личностное развитие, навыки нравственного поведения, волевые качества, упрямство, выносливость, учебная деятельность, умственное усилие, самоуправление, самодисциплинаю

Insonning ma'naviyati yuksalishi bilan birga uning irodasi ham kuchayib boradi. Iroda – bu aslida mustahkam ishonch demakdir. Irodasi baquvvat odam o'ziga ishonadi va har qanday murakkab vazifalarni ham o'z zimmasiga olishdan qo'rqmaydi. Shuning uchun ham yuksak irodali insonga suyanish mumkin. Bunday kishilar boshimizga biron-bir tashvish yoki muammoga tushgudek bo'lsa, loqayd qarab turolmaydi. Hech ikkilanmasdan yonimizda turib, qo'ldan kelgancha yordam berishga, qiyinchiliklarni siz bilan birgalikda yengishga harakat qiladi.

Aynan shaxs shakllanishida irodaviy sifatlarni o'zni muhimdir. Chunki inson kundalik faoliyatlarida istaydimi, istamaydimi turli qiyinchiliklarga uchraydi. Bu qiyinchiliklarni engishda o'zida kuch, matonatni tarkib toptirishi lozim. Irodaviy sifatlardan qat'iyatlilik ham insonning u yoki bu maqsadlarini amalga oshirishga muhim o'rin egallaydi. Shu boisdan shaxsda irodaviy sifatlardan qat'iyatlilikni shakllanishi qanday omillarga bog'liqligini aniqlash muximdir.

Sharqning qomusiy olimlari tomonidan shaxsni tarbiyalash, ta'lim tarbiya berish, shaxsni kamol topishi va unda axloqiy xulq-atvor malakalarini shakllantirish borasida bir qator ilmiy-nazariy fikrlar keltirilgan. Shuningdek, shaxs kamolotida iroda va irodaviy sifatlarning o'zni mohiyati yuzasidan bir qator fikrlar ilgari surilgan. Ular sirasiga Abu Nasr Forobiy, Abu Ali Ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Jomiy, Davoniy, Alisher Navoiy kabi allomalarimizni keltirib o'tishimiz zarur.

Qat'iyatlilik fenomenini jahon psixologiyasining yirik namoyondalaridan K.Levin (1922), Dj.Atkinson va G.Litvin (1960), R.Krutcher (1934), D.Rayans (1939), A.Kremer (1942), N.Fizer (1962) va boshqalar tomonidan keng doirada tadqiq qilingan.

V.K.Kalin fikricha qat'iyatlilik- bu hissiy-irodaviy sifat bo'lib, faoliyatning turli bosqichlarida emotsional va irodaviy komponentlarning turlicha tasavvur qilinishidir. Shu bilan birga insonda qat'iyatlilikni namoyon bo'lishi ongni predmetli faoliyatga yo'naltirilganligiga va hayot tarziga shuningdek, bir ob'ekt ustida butun kuchi e'tibor bilan ishlashiga bog'liq. Insonning xatti-harakatida faoliyat maqsadiga nisbatan emotsional bog'liqlik yuzaga keladi.

Qat'iyatlilik qiyinchilik va to'siqlarga qaramasdan uzluksiz bosqich davomida faollikni susaytirmaslikda namoyon bo'ladi, keyingi o'rinlarda u fikrini davom ettirib, qarama-qarshi sifatni qat'iyatsizliklarni ilgari suradi. Qat'iyatsizlik insonning o'zi qilmayotgan ishdan qoniqmaslikdan, ish uchun kuyib ketmaslikdan yoki bir ishga nisbatan qiziqishlarning tez yonib, tez o'chishidan kelib chiqadigan xususiyatdir. Bunda inson o'z oldiga qo'ygan maqsadga intilish hissi bilan kurashni boshdan kechiradi.

Yuqoridagilarning barchasi faqat qat'iyatlilikka emas, qaysarlik va chidamlilik kabi irodaviy sifatlarga taalluqli ekanligini unutmashimiz kerak.

Qat'iyatlilikning namoyon bo'lishi quyidagilarga bog'liq:

1. Insonning maqsadga intiluvchanlik darajasiga;
2. Omadga intilish motiviga;
3. Qiyinchiliklarni bartaraf etishdagi irodaviy ustanovkalarga;

O'quvchilarni irodaviy sifatlarni o'stirish maqsadida, o'qituvchi mustaqil ishlash uchun topshiriq berganda, bu ishni qanday qilib yaxshiroq tashkil qilish, oldindan qanday rejalashtirish, vaqtni qanday taqsimlash, qaysi usuldan foydalanish, jumladan, qanday qilib eslab qolish va o'zini qanday nazorat qilishi haqida yo'l –yo'riqlar bergani ma'qul. Bunday yo'l

–yo'riqlar o'qish –o'rganishda, shu bilan birgalikda faoliyatning barcha turlarida uyushqoqlikni o'sishiga yordam bergan bo'lar edi.

Irodaning shu hamma sifatlari o'qish jarayonida ko'p marta namoyon bo'lib, mustaxkamlanib borishi va xarakter sifatlariga aylanishi mumkin. Bu sifatlarning mustahkamlanish tezligi va qanchalik mahkam o'rnashib qolishi, asosan o'quvchining o'qishga munosabatiga qiziqish havaslariga, intilishiga va boshqa bir qancha shart –sharoitlarga eng muhimi maktab va oiladagi maxsus tarbiyaviy ishga bog'liq.

O'quv va jamoat vazifalarini bajarish qaror qabul qilish, qiyinchiliklarni engish, o'zini boshqarish, irodani talab qiladi. Shuning uchun o'zini boshqarish o'quvchilar faoliyatlarini muvaffaqiyatli bajarishning psixologik zaminidir.

O'quvchilarda irodaning rivojlanganligi turlicha bo'lishi mumkin. Irodaning yengilmasligi o'quv tartibining bo'lishiga sabab bo'lishi mumkin. O'quvchining bilimlardan noto'g'ri foydalanishlariga, imtixonlarda aqliy qobiliyatlarining pasayishiga olib kelishi ehtimoli mavjud. Yuqoridagi xulosalarga muvofiq quyidagi tavsiyalarni berish mumkin.

- qat'iyatlilik sifatlarini shakllantirishda shaxsning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish lozim;
- o'quvchilar bilan qat'iyatlilik sifatlarini rivojlantirish bo'yicha trening mashg'ulotlarini tashkil qilish kerak;
- o'quvchilarga o'quv faoliyatida aqliy zo'r berishni talab qiladigan topshiriqlarni berish va bajarilishini nazorat qilish zarur;
- shaxsda o'z ustida ishlash va o'z-o'zini tarbiyalash ko'nikmalarini shakllantirish lozim;
- shaxsda mustahkam e'tiqod va dunyoqarashni tarkib toptirish zarur;
- shaxsda har qanday holat va vaziyatga nisbatan ongli munosabatni qaror toptirish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Зимин П.П., Чуфаровский Ю.В. Воспитание воли. –Тошкент,Ўқитувчи, 1988, -135 с.
2. Ильин Е.П. Психология воли.-СПб.:Питер, 2002,-288с.
3. Salieva, D. A. "Psychological peculiarities of the influence of motivation on the learning independence of the student of young school." *EPRA International Journal of Economic Growth and Environmental Issues* 8.3 (2020): 87-90.
4. Abdullayevna, SalievaDilorom, and Saipova Mehri Valievna. "Mental CharactersticsOf Experience Teenagers From Labor Immigrant Families Who Feel Lonely." *Journal ofPositive School Psychology* 6.11 (2022): 423-427.
5. Salieva, DiloromAbdullaevna, and KarasOrzhanovichKaziev. "THE INFLUENCE OF THE GENDER PERSONALITY OF THE MANAGER ON INTERPERSONAL RELATIONS IN PERSONNEL MANAGEMENT." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.11 (2022): 756-760.
6. Saliyeva, Dilorom, and NozimaGofurova. "Children's mobbing and helping psychological injured child at school." *Scientific Bulletin ofNamangan State University* 1.1 (2019): 262-267.
7. 5.Салиева, Д. А. "К вопросу о психологических возможностях развития учебной самостоятельности в младшем школьном возрасте." *Актуальные проблемы современной науки* 5 (2013): 117-119.

8. Abdullaevna, Saliyeva Dilorom, and Rakhmonova Ayshakhan Oribovna. "Gender Stereotype In Adolescence The Study Of The Formation Of Properties." *Journal of Positive School Psychology* 6.10 (2022): 3446-3451.
9. Rakhmonova, A. (2022). PSYCHOLOGICAL BASIS OF THE DEVELOPMENT OF PERSONALITY OF CYBRICITY. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(05)*, 126-130.
10. Alievich, E. E. (2022). Some of the Effectiveness of Interpersonal Communication. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 5, 575-578.
11. Эргашев, Э. А. (2022). ШАХСЛАРАПО МУЛОҚОТНИНГ ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(6), 80-84.
12. Ergashev, E. A., & Rasulov, O. S. (2021). DIRECTIONS FOR EFFECTIVE EDUCATION MANAGEMENT. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (4-5), 238-241.
13. Ergashev, E. A., & Xusnida, R. M. (2021). PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE USE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (4-3), 148-151.
14. Эргашев, Э. (2020). Ўқувчи фаоллиги ва мустақил фикрлаши таълим инновацияси мезони. *Science and Education*, 1(3), 767-770.
15. Akramjonovna, B. K. (2022). Psychological Assessment of The Factors That Cause Incontinence In Educational Activities In Primary School Students. *Journal of Positive School Psychology*, 6(11), 2013-2018.
16. Akramjanovna, B. K. (2021). DEVELOPING STUDENTS' PRACTICAL SKILLS OF CREATIVE THINKING IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 2(05), 579-582.
17. Akramjanovna, B. K. (2022). PREVENTION OF BEHAVIOR AND DISORDERS IN YOUNG PEOPLE SOME OF THE PREVENTIVE MEASURES TO TAKE SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(05)*, 238-242.
18. Akramjanovna, B. K. (2022). PREVENTION AND ELIMINATION OF BEHAVIOR MEASURES OF PSYCHOLOGICAL EFFECTS. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(05)*, 243-248.
19. Bo'ronova, H. A., & Ahliddinova, M. Z. Q. (2022). Bodinamik modelning o'ziga xos jihatlari. *Science and Education*, 3(4), 1115-1119.